

ПАВЛОВИЋА ДИО ДРИЈЕВСКЕ ЦАРИНЕ

У највећем жеку пријетњи да ће им премјестити трг Дријева у Орман, Дубровчани су средином XV вијека писали херцегу Стефану да су „прије много десетина година господа Босне, хтијући правити кумерк соли доле у приморју, изабрали оно мјесто у Неретви и тамо подигли речени кумерк, те дали терен нашој влади за прављење трга нашим трговцима”, од којих су се многи тамо оженили и „направили многе зграде са великим трошком и напорима, учвршћујући се од воде и непријатеља” и због тога су „увијек плаћали и плаћају 16 гроша за сваку кућу годишње”.¹ На тај је начин, дакле, настао у Дријевима неки облик кондоминиума – сувлашћа, који се састојао у томе што је тамошња царина остала у својини босанске господе, и у њој су барони Босне од најстаријих времена посједовали „пуно право постављања цариника”,² док су само мјесто држали Дубровчани, организујући – преко органа своје власти – живот у њему онако како им је одговарало. У

¹ „...de molte dexene danni che li signori de Bosina volendo far lor comerchio de sale lizo ala marina elleseno quel logo de Narente. Et li fezeno el dito comerchio. Et datene de terreno ala nostra signoria per far borgo alli nostri mercadanti”. Historijski arhiv Dubrovnik (HAD): Lettere e commissioni di Levante (Lett. di Lev.) XIV fol. 28, 31. I 1450; Lett. di Lev. XV fol. 36, 6. III 1450; „...li qualli nostri mercadanti hanno fatto li edifycio loro cum gran spexa fortificando se et de le aque et de li inimici loro”. Lett. di Lev. XIV fol. 28, 31. I 1450; Lett. di Lev. XV fol. 36' 6. II 1450; „...li qual merchadanti smpre hano pagato et pagano a chadaun signor grossi 16 per chadauna chasa al anno”. Lett. di Lev. XIV fol. 79' (без датума); „...pagando grossi XVI ogni anno per cada”. Lett. di Lev. XV fol. 103', 3. VI 1452. Упор. Ђ. Тошић, *Доњи шок Неретве у средњем вијеку с посебним освртом на трг Дријева (Доњи шок Неретве у средњем вијеку)*, Херцеговина, часопис за културно и историјско наслеђе, 2, Мостар 1982, 63 и Исти, *Stanovništvo srednjovjekovnog trga Drijeva*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu, br. 19, god. XVIII, 1982, 75.

² „...pleno iure gabellarios oficialesque constituentes”. Lett. di Lev. VII fol. 29' 29. I 1419. Упор. Ђ. Тошић, *Уређење средњовјековног трга Дријева*, Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине, Год. XXXIV, Сарајево 1983, 123.

вријеме дугих прегањања босанске властеле око стицања превласти над Дријевима усталио се један нарочит систем подјеле прихода од дријевске царине. Будући да су она представљала полазну тачку трговачке артерије која је Босну повезивала с морем, то њихова судбина није зависила само од оног ко их је директно држао, већ и од воље ближих и даљих сусједа. Ови су, наиме, могли забранити својим људима да купују со у Дријевима, од чега је трг и имао највише користи, те чинити низ других сметњи које би имале за последицу заустављање даљег развоја овог трга. Стога је, поред свих нетрпељивости и гложења феудалних породица око дријевског трга морало, ипак, на крају доћи до неког споразума.³ Можда по узору на „солски кумерк” из доба Немањића у Дубровнику, уведена је пракса да се и приходи од царине у Дријевима дијеле између босанске властеле као интересената. Док је Хрвоје господарио тргом, војвода Сандаљ и Радивојевићи су узимали учешћа у расподјели његове добити. У каквом су односу стајали дијелови прихода који су припадали овим партнерима није познато. Касније је Сандаљ – као власник Дријева – узимао половину цјелокупног прихода тамошње царине, док су другу половину, послвије Хрвојевог потискивања из Дријева (1410), на једнаке дијелове дијелили Радивојевићи и Павловићи. И босански краљ Остоја, за своје друге владавине, имао је конкретног утицаја над неретљанским тргом и учествовао у подјели његове добити.⁴

Овако сложен вид подјеле прихода од дријевске царине није остао усамљен примјер у Босни. Тако је и у Олову – посједу Павловића – војвода Сандаљ такође располагао дијелом царине, што је, уосталом, био случај и са сусједним Гласинцем.⁵ На такав начин успостављен систем имао је, разумије се, неких предности, мада је и тако постизана равнотежа усљед честих политичких промјена била лабилна и врло несигурна. Због тијесне међусобне повезаности, поремећај односа изазван у том смислу на једном мјесту давао је одјека и на другом крају босанске државе. Најбољи доказ такве

³ М. Динић, *Трг Дријева и околина у средњем веку (Трг Дријева)*, Годишњица Николе Чупића, XLVII, Београд 1938, 126.

⁴ „...la quarta parte della gabella de Narente...quella che avemo comprada da messer lo Re Ostioia di Bosna”. HAD: Diversa Notariae (Div. Not.) XII fol. 219', 1. III 1418.

⁵ М. Динић, *Трг Дријева*, 124-125.

условљености у функционисању овог сложеног система царина представља случај Олово – Дријева, о којем ће у току даљег излагања, на одговарајућем мјесту, бити више говора.

На питање ко су били закупци дријевске царине и под којим су је условима у посматраном периоду узимали у закуп, не може се дати потпун већ само дјелимичан одговор. За поједина раздобља сачувана су детаљна обавјештења о томе, док их за друга нема никако.

У вријеме поменутих борби босанске властеле око стицања превласти над дријевском царином, дубровачка влада није уопште ни покушавала да је добије под закуп. Чак ни појединци задуго нису налазили за сходно да свој новац улажу у овај некад врло уносан, а сада прилично ризикантан посао. Стога сами Босанци узимају учешћа у њему, па трговци Браило Тезаловић и Радосав Муржић у априлу 1412. закупљују дријевску царину, под условима какве је раније имао Дубровчанин Жоре Бокшић. У друштву с њима био је, додуше, и познати дубровачки трговац Станихна Сладеновић, који није био непосредан купац царине, већ је у име својих пословних партнера управљао и координирао њеним радом.⁶ Да ли су ова тројица компањона држали читаву дријевску царину или само неки њезин дио, није могуће сасвим тачно утврдити. Међутим, како су, с друге стране, Тезаловић и Муржић били директни Павловићеви поданици, а Сладеновић, касније њезин непосредни купац, могло би бити да су и овог пута држали само дио царине кнеза Павла и његових синова.⁷

Док се лица која су у току наредне деценије узимала Сандаљеву половину царине у закуп могу поименично идентификовати, о Павловићевим и Радивојевићевим дијеловима не знамо много. На основу једне изјаве Петра Примовића са знајемо да је сваки од њих држао своју четвртину царине⁸ и у

⁶ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма III (ССПП III)*, Београд 1929, 533, бр. 554, 23. IV 1412. Упор. М. Динић, *Трг Дријева*, 127.

⁷ О Браилу Тезаловићу и Радосаву Муржићу види: Р. Živković, *Ekonomsko socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV i XV stoljeću (Ekonomsko socijalne promjene u bosanskom društvu)*, Tuzla 1986, 47, 54-55, а о Станихни Сладеновићу: Ђ. Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку (Трг Дријева)*, Сарајево 1987, 29, 31, 41, 125, 128, 198, 251, 256, 270.

⁸ „...chadauno sta de lor a sua parte”. HAD: Lamenta de Foris (Lam de For.) V fol. 169', 7. V 1423. Упор. Ђ. Тошић, *Petar Primović – dubrovački trgovac i zakupac carina u Bosni (Petar Primović)*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine, God. XXXVII, Sarajevo, 1986, 81.

њој имао само по једног човјека „коме плаћају мало или ништа”, за разлику од Дубровчана који су сносили огромне трошкове око издржавања бројних чиновника у Косачиној половини закупљене царине.⁹ Зна се да је тек 1423. Станихна Сладеновић располагао четвртином царине Радосава Павловића, коју је узео у закуп за 600 дуката.¹⁰ Али, након шест мјесеци, у августу те године, тај му је дио царине силом одузео Петар Примовић,¹¹ последије чега је војвода Радосав захтијевао од Сладеновића да му исплати 209 дуката на име њеног протеклог коришћења.¹² Осим Сандаљеве половине, појединци су током сљедећих година закупљивали и остале дијелове дријевске царине. Тако се крајем 1426. Станихна Сладеновић јавља још једанпут – у заједници с босанским трговцем Браилом Тезаловићем – као купац Радосављеве четвртине.¹³ Слично је било и са четвртим дијелом царине у посједу Радивојевића, којег је, наизмјенично с њиховим подаником Иваном Алексићем, најприје закупљивао помињани Петар Примовић,¹⁴ а потом, заједно са синовима, Влахота Хранковић и држао га, упоредо са Сандаљевом половином, до почетка априла 1429. када је ослобођен свих дугова и потраживања у вези с тим.¹⁵

⁹ „...li altri Bosignani...mandano aguardar uno solo homo, al qual pocho o niente pagano, e nui...tegnamo di la e di qua officiali chi regeno essa gabella, com non puocha spexa nostra”. HAD: Lett. di Lev. XI fol. 41', 9. II 1431.

¹⁰ „...per tota parte gabella Narenti ipsius voivode Radosavi Pavlovich habere deberent a dicto Stanichna Sladanovich ducatos auri sexcentos si eam tenuisset uno anno completo”. HAD: Sentenze Cancellariae (Sent. Canc.) VII fol. 252', 14. I 1427.

¹¹ „...com man armata e per forza li togliate la gabella de Narente”. HAD: Lett. di Lev, IX fol. 11, 20. VIII 1423. Упор. Ђ. Тошић, *Petar Primović*, 81.

¹² „...ducatis auri ducentum et novem pro resto et completa solutione partis gabelle voivode Radossavi Pavlovih tente per ipsum Stanicnam mensibus sex”. HAD: Sent. Canc. VII fol. 252', 14. I 1427.

¹³ „...in causa quam habet cum Braillo Tesalovich et sociis nomine voivode Radossavi Pavlovich pro gabella presenti”. HAD: Diversa Cancellariae (Div. Canc.) XLIV fol. 90', 15. XII 1426.

¹⁴ „...Ivanis Alexich homo Vuochi Vochievich...potens et requirens habere debere a Petro Primi...yperperos septuaginta sex grossis Ragussi pro resto suarum rationum gabelle Narente quam gabellam vicissim olim habuerunt”. HAD: Div. Canc. XLV fol. 210', 20. IV 1429. Петар Примовић је примио средином 1426. од кнеза Николе Ђурђевића разрјешницу рачуна за дријевску царину. Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма II/2 (ССПП II/2)*, Београд 1934, 78, бр. 628, 23. и 29. VI 1426.

¹⁵ „...de franchando plegios Vlachote Chrancovich pro gabella de Narente quam habuit anno preterito”. HAD: Acta Consilium Minus (Cons. Min.) IV fol. 247', 21. IV 1429. Вук Вукићевић је дао Влахоти Хранковићу разрјешницу рачуна за дријевску царину већ почетком априла 1429. Види: Ђ. Тошић, *Dubrovačka porodica Hranković*, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU, Sv. XXVI, Dubrovnik 1988, 94.

Дубровачка влада је одмах након погодбе учињене још крајем 1429. са Сандаљем око његовог дијела царине, отпочела, али без успјеха, и акцију за стицање њене друге половине која је била власништво Павловића и војводе Павла Радивојевића.¹⁶ Неуспјех у том покушају није је поколебао и обесхрабрио да већ почетком сљедеће године настави започете преговоре с Радосавом Павловићем. Република, којој је било заиста стало да добије и ову половину дријевске царине, а у настојању да избјегне неспоразуме и трзавице усљед недостатка јединствене управе у њој, понудила је Павловићу исте услове као и војводи Сандаљу, тј. 800 дуката годишње за његову четвртину. Надајући се да ће она, у сврху постизања својих циљева, пристати и на много веће жртве, босански феудалац је тражио ништа мање него 1100 дуката. Владино објашњење да је Сандаљеву половину царине закупила више да би избјегла скандале изазване рђавим понашањем појединаца него да извлачи неке материјалне користи из ње – наглашавајући да ће бити презадовољна ако прође и са губитком од 200 дуката годишње¹⁷ – није утицало на промјену његовог става. Све је то, разумије се, на крају довело до потпуног разбијања преговора између Радосава и Дубровчана. Истим путем ствари су текле и са Радивојевићима, с којима такође није могло доћи до споразума, због чега су наставили да, као и раније, уступају свој дио царине приватницима.¹⁸

Међутим, убрзо је започео и конавоски рат (1430-1433) између Радосава Павловића и Дубровника, што није могло протећи без одређеног утицаја на Дријева. Успоравање трговинске размјене и мобилисање одређеног броја људства нису биле једине посљедице рата. Будући да су се Павловић и Хранић нашли у два различита зараћена табора, то је овај рат донио општи поремећај у функционисању сложеног система дријевске царине. Већ крајем 1431, доведено је у питање и

¹⁶ „...de tractando et praticando emendi a voida Radossavi Pavlovich et a voivoda Pavai Giurenovich et fratribus aliam medietatem gabelle Narenti”. HAD: Acta Consillium Rogatorum (Cons. Rog.) IV fol. 73, 5. X 1428. Упор. Ђ. Тошић, *О дријевској царини*, Прилози Института за историју у Сарајеву, бр. 16. год. XV, 1979, 191.

¹⁷ „...non avemo tolta per alguna utilita che speremo dessa et gia sariamo contenti di non perder dessa oltra ducatos 200 lanno, ma per caxon di pace et concordia perche in quel luogo use moleti sinestri et salvatichi homini et cum loro mali portamenti son tal volta caxon di gran scandali”. HAD: Lett. di Lev. X fol. 59', 2. III 1429.

¹⁸ Ђ. Тошић, *Трг Дријева*, 129.

Павловићаво учешће и диоби њеног прихода.¹⁹ У јесен следеће године Сандаљ Хранић је отворено показивао намјеру да задржи за себе новац од Павловићевог дијела царине на Неретви. Стога је дубровачка влада наредила својим трговцима да се не мијешају у ове зађевице босанске господе и да допусте Косачи да чини шта хоће.²⁰ И у ситуацији када су ствари много боље познате, тешко је установити на чијој је страни кривица, па се ни овај пут не види да ли је иницијатива за промјену стања у Дријевима потекла од Сандаља, или је услиједила као последица конфисковања његовог дијела царине у Олову од стране војводе Радосава. Република св. Влаха је тада, под пријетњом казне од 1000 дуката, забранила својим поданицима да купују оловску царину све док се босанске војводе не споразумију између себе.²¹ Међутим, њихов спор на ушћу Неретве није био ријешен ни почетком маја наредне године, када је Сандаљ упутио тамо свога човјека, Радоњу, и поставио га на мјесто управника Радосављевог дијела царине.²² Коначно измирење Косаче и Павловића је осигурало сваком ранија права у дријевској и оловској царини,²³ али у исто вријеме оставило неријешене и неке правне конфликте, изазване насталим промјенама, који су се пред дубровачком владом протезали још неколико година након завршетка рата.²⁴

И, најзад, промјене настале Сандаљевом смрћу 15. марта 1435, поред неуредних исплата царине, имале су и низ

¹⁹ „...quod respondere debeant comiti Raicho super facto partis gabelle Radossavi Pavlovich sibi exposito”. Cons. Rog. V Fol. 54, 11. XII 1431.

²⁰ „...de non contradicendo voivode Sandagl, in quantum ipse levare pro se voluerit denarios gabelle Narenti partis tangentis voivode Radossavi Pavlovich”. HAD: Cons Rog. V fol. 108, 30. IX 1432; „Et perche pare che voivoda Sandagl voglia per se pigliare la parte de voivoda Radossavo, vogliamo che com tal buon modo et bella maniera Vi dobiate de portare in fare questo, che non appare voi de altro impazarvi novia de levar et tuor la parte della nostra Signoria”. HAD: Lett. di Lev. XI fol. 115, 27. X 1432. Упор. М. Динић, *Трг Дријева*, 131.

²¹ Забрањује се Дубровчанима да купују оловску царину „et hoc quosque concordet invicem fuerint voivoda Sandagl et voivoda Radossavus”. HAD: Cons. Rog. V fol. 117, 18. X 1432.

²² „...pro Radogna misso ad guberandum partem voivode Radossavi”. HAD: Cons. Rog. V fol. 138, 5. V 1433.

²³ Тако је већ почетком јуна 1434. учињено неко насиље „per gabellotum Radossavi” управницима дријевске царине (HAD: Cons. Rog. V fol. 213, 3. VI 1434), а у истој години, само неколико мјесеци касније требало је „respondendi gabelloto voivode Radossavi videlicet Rugerio gabelloto gabelle Narenti”. HAD: Cons. Rog. V fol. 117, 18. X 1438.

²⁴ Види о томе: М. Динић, *Трг Дријева*, 132.

других посљедица по њен даљи рад и функционисање. Наиме, чим се мало учврстио у Хуму, његов синовац и наследник Стефан је, попут свога стрица прије неколико година, почео да ради на преузимању дијела царине војводе Радосава, с којим је од самог почетка био у отвореном сукобу. Крајем 1435. отпремио је истог оног Радоњу (којег је неколико година раније, истим послом слао војвода Сандаљ) да прими Радосављево половину царине.²⁵ Али, и Павловић је имао неке своје захтјеве.²⁶ Задовољити интересе и једног и другог босанског феудалца, Дубровчанима одиста није било лако. Како им је највише било стало до тога да сачувају одраније установљени режим снабдијевања царине сољу, то их је примирје између ове двојице великаша, барем за кратко вријеме, ослободило невоља овакве врсте. Али, убрзо су почели да их притискују други проблеми. Тако се у прољеће 1436. у Дријевима, неочекивано, са неким својим плановима и захтјевима појавио Стефанов племић Радивоје Оцковић. У чему су се састојале „новштине” које је намјеравао да спроведе и против којих су протествовали код његовог господара, није нам познато. Из владиног упутства управницима царине дознаје се једино да је читаву ствар требало одуговлачити што је могуће више и упознати Оцковића да је, о његовом понашању, обавијештен и војвода Стефан, у нади да као прави пријатељ неће чинити ништа друго него оно што му се учини право и прихватљиво. Затим је овим представницима дубровачке власти у тргу наложено да у присуству свједока, судија и других људи направе попис свега у царини, како би се касније видјело право стање ствари.²⁷ Даљи ток догађаја који је, вјероватно, водио оспоравању Павловићевог дијела царине, није могуће тачно реконструисати, али се зна да је за кратко вријеме једно Стефаново посланство, ипак, цијелу ствар извело на чистац.²⁸

²⁵ „...super facto Radogne nuntii voivode Stipan illuc missi ad accipiendum partem gabelle Radosavi”. HAD: Cons. Rog. VI fol. 23^v, 7. XII 1435.

²⁶ С. Ђирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба (Херцег Стефан Вукчић Косача)*, Београд 1964, 36.

²⁷ „...cercate com bone parole et humanita prolongare la cosa quanto piu poterete...chiamate et assignate quarenti et zudesi et altri homini dila come forza vi ven fata, et tanto del sal, quanto dogni altra cosa in gabella, aora fate description per talmodo et forma che sempre possiate mostrar di quello sera rimasto in gabella”. HAD: Lett. di Lev. XII fol. 21, 7. IV 1436.

²⁸ С. Ђирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача*, 36.

Али, и поред тога, неспоразумима није било краја. Скидање једних проблема са дневног реда наговјештавало је у исто вријеме започињање других неспоразума. Ново спорно питање је искрсло око количине соли коју су Дубровчани били дужни да дају Стефану годишње, па су, уважавајући праксу коју су и са његовим стрицем имали, пристали да му, умјесто тражених 200, шаљу 100 модија соли, пошто би издвајање веће количине испразнило трг и нанијело му огромне штете.²⁹ На такав начин преузету обавезу извршавали су и даље према Косачи,³⁰ а слична врста повластице у снабдијевању овим важним прехранбеним артиклом вриједјела је и за Павловиће.³¹

Чак и када му је најозбиљније пријетила опасност од Турака, Косачу није напустила жеља да дође у посјед Павловићевог дијела царине.³² Био је то уједно и наговјештај до тад највеће промјене у Дријевима, пошто би реализација таквог његовог плана значила докидање постојеће праксе, према којој је Република набављала со за потребе читаве царине и након одбитка капитала уложеног у њу давала Радосаву Павловићу и Радивојевићима по четвртину годишње добити.³³ Иако дубоко свјесна посљедица које би је задесиле тиме, дубровачка влада није предузимала ништа друго осим што је једанпут писала војводи Стефану да она не може располагати новцем који припада Павловићу.³⁴ То њено, у сваком погледу сувишно објашњење није измијенило започети ток

²⁹ О томе опширније: Ђ. Тошић, *Трг Дријева*, 143-144.

³⁰ HAD: Cons. Rog. VI fol. 120, 13. IV 1437; fol. 162, 3. I 1438; Cons. Rog. VII fol. 59', 22. V 1439; fol. 110', 9. XII 1439; fol. 122', 18. I 1440.

³¹ Тако би увијек Радич Озрисаљић, када би као гласник војводе Радосава Павловића долазио у Дријева да подигне закупнину за његов дио царине, куповао за читаву примљену суму со за потребе свога господара. Види о томе: Р. Živković, *Radič Ozrisaljić, trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlović*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu, br. 13, god. XIII, 1977, 310-311, нар. 48 i 49.

³² Тако су 2. септембра 1438. били овлашћени кнез и Мало вијеће да пишу посланику код војводе Стефана „ad responsionem et excusationem nostrorum faciendam super denariis partis gabelle spectantis vojvode Radossavo in Narento” (HAD: Cons. Rog. VI fol. 223, 2. XI 1438), а 2. јануара сљедеће године да одговоре на писма дријевских цариника „super facto ablatorum denaris ipsius gabelle per vojvodam Stipanum”. (HAD: Cons. Rog. VII fol. 6'. 2. I 1439).

³³ „...comprendo tutta la sale che fa bisogno per essa gabella, cavemo lo cavedal nostro zoe che spendemo in comprar a detta sal. Poy del gvadagno togliemo la nostra parte zoe la mitade e dele altre doe parte zoe laltra mitade non se in pazemo ma la lasemo levar acui tocha”. HAD: Lett. di Lev. XII fol. 132, 8. IV 1439.

³⁴ М. Динић, *Трг Дријева*, 134.

ствари. Напротив, спор настао око тога до краја се заплео. Правдајући се одобрењем којег је добио од Турака, Косача је крајем марта 1439. у Дријева упутио свога цариника Цвјетка да силом изврши његову жељу. Цвјетко је, уистину, провалио у царину, из које је узео касу са новцем, дио соли предао своме господару, а дио распродао власима и сусједима на вересију.³⁵ Узалудне су биле владине молбе да јој Стефан врати уложени капитал и половину од цјелокупне добити царине, а с другом половином да чини шта хоће, уз потврду о томе да ју је силом узео.³⁶ Дубровачки трговци на Неретви морали су и даље да трпе усљед уведене новине и недоличног понашања војводиних службеника.³⁷ Бескорисне су биле њихове жалбе, пошто се овај није освртао на њих, већ је, упркос још важећем уговору о закупу царине, нудио чак млетачкој Сињорији Дријева у замјену за град Котор, на шта она, разумије се, није пристала.³⁸

Када је војвода Радосав, под утицајем Турака, добио своје земље, тражио је од Дубровчана приходе од продате соли која му је припадала. И заиста је у априлу 1439. на име тога добио 100 дуката.³⁹ Захтјев Радивојевића Дубровчани су том приликом одбили, под изговором да морају сачекати да се среде рачуни с војводом Стефаном.⁴⁰ Сређивање рачуна потрајало је дуго и изнијело још мноштво проблема на видјело. Као прво, поставило се питање висине новчаног износа који је из касе узео и вриједности соли коју је власима и сусједима распродао Стефанов цариник Цвјетко приликом упада у Дријева.⁴¹ Зато су, да и с Радосавом Павловићем не би имали

³⁵ „...Cvietcho gabelloto vostro...intro ne la gabella e della detta tolsino per forza la cassa de denari con li denari se ritrovano in essa...la sale che era in gabella, e parte de essa mando ala signoria vostra e parte vendeteno a Vlacchis e circumvisini de Narenta”. HAD: Lett. di Lev. XII fol. 132, 8. IV 1439.

³⁶ „...fative far per voy Stephanum scriptura in la qual el confessi aver tolto de lor potentia raxon et summa de qual quarto che tochava a voyvoda Radossavo”. HAD: Lett, di Lev. VII fol. 146', 6. VI 1439.

³⁷ О томе опширније: С. Ђирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача*, 37.

³⁸ Š. Ljubić, *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, knj. IX (*Listine, IX*), Загреб 1890, 116, 15. IV 1439, Упор. Ђ. Тошић, *Трг Дријева*, 145-146.

³⁹ HAD: Cons. Rog. VII fol. 48, 18. IV 1439.

⁴⁰ „...respondendi ambaxiatori illorum de Radivoevichi..non possimus pro nunc...solidare donec viderimus rationes gabelle Narenti cum voyvode Stipano”. HAD: Cons. Rog. VII fol. 48', 20. IV 1439.

⁴¹ Види нап. 35.

касније проблема, тражили од војводе Стефана да им изда рачун на 2682 перпера за отети Радосављев дио царине.⁴²

Тако су у смутњама које су се дешавале око ушћа Неретве, Павловићи од прољећа 1439. заувјек изгубили свој удио у дријевској царини. Иста је судбина тада, или мало касније, задесила и Радивојевиће, с којима је Стефан, као са слабијима, урадио исто без већих потреса, па стога о тој отимачини није остало сачуваних вијести.⁴³ Честим, а понекад заиста несхватљивим захтјевима и изгредима војвода Стефан је до те мјере досадио Дубровчанима да су они, увјерени како с њим убудуће не могу сарађивати, дигли руке од неретљанске царине. Уговор о њеном закупу, којем је важност престала 30. марта 1440, дубровачка влада није више ни помишљала да обнови. Умјесто тога, она је већ крајем 1439. године дозволила да је сваки дубровачки грађанин може, уз неке нама непознате обавезе према држави, закупити сам.⁴⁴

⁴² HAD: Lett. di Lev. XII fol. 132', 8. VI 1439; fol. 143', 18. V 1439; fol. 146', 6. VI 1439; fol. 151', 18. VI 1439. Упор. С. Ђирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача*, 38.

⁴³ М. Динић, *Трг Дријева*, 134.

⁴⁴ „...quod quilibet Raguseus possit emere gabellam Narenti”. HAD: Cons. Rog. VII fol. 113, 26. XII 1439.

ĐURO TOŠIĆ

THE FAMILY PAVLOVIĆ'S SHARE OF THE DRIJEVA CUSTOMS

Summary

Probably similar to the „*solski kumerk*” from the time of Ne-manjići, there was a practice in Dubrovnik to share the income from the Drijeva customs between the Bosnian aristocrats and interested parties. Thus, Sandalj Hranić, being the owner of Drijeva, took one half of the total income of the local customs, while the other half was divided equally between Radivojević's and Pavlović's, after Hrvoje had been expelled from Drijeva (1410). During those fights among the local aristocrats for gaining the domination over the customs in Drijeva, the Bosnians themselves, such as Brailo Tezalović and Radoslav Muržić in 1412, hold, probably, one quarter of the customs of the *knez* Pavle Radenović and his sons. The similar situation was some ten years later, when the merchant from Dubrovnik Stanihna Sladenović (being present in Drijeva for almost all the time), for the first time by himself (1423) and the second time together with above mentioned Brailo Tezalović (1426) disposed with Pavlović's share of the customs.

However, efforts of the government of Dubrovnik, after the lease of the Sandalj's half, to have at their disposal (1429/30) the share of the customs of Drijeva owned by the Pavlović family did not give any results, because of 300 gold coins difference in price: the government offered 800 fold coins and the ambitious aristocrat asked for 1100. Then the Konavle War began (1430/33), in which the two owners of Drijeva (R. Pavlović and S. Hranić) were on the two opposite sides, causing the misbalance in functioning of the complicated customs system. The Radoslav's share in this income was put into the question. Similar to Sandalj, his heir and nephew *voivoda* and *herzeg* Stefan Vukčić Kosača tried almost continuously to get into his possession the Pavlović's share of the Drijeva customs, the task accomplished in 1394 through his customs officer Cvjetko, who broke into the customs, according to his master orders, took the treasury, handed part of salt to his master and sold the other parts to the Valaques and neighbors on loan, ending thus Pavlović's share in the customs of Neretva.